

Vukašinović Éva

∴ A tartományi polgári jogvédő/ombudsman kisebbségek védelmével megbízott helyettese (2009–2017)
∴ eva.vukasinovic@gmail.com

A NEMZETI KISEBBSÉGEK JOGAINAK ÉRVÉNYESÍTÉSÉRE VONATKOZÓ CSELEKVÉSI TERV

A nyelv- és íráshasználathoz való jog és a közszektorban való megfelelő képviseltséghez való jog megvalósulása

Action plan for the exercise of the rights of national minorities

The right for official language usage and the right for legal representation in the public sector

Akcioni plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina

Pravo na upotrebu maternjeg jezika i pisma i pravo na pravno zastupništvo u javnom sektoru

Az Európa Tanács kisebbségi keretegyezményi tanácsadó bizottsága fogalmazta meg azt a cselekvési tervet, amely a kisebbségekre vonatkozik. Védi szabadságát és jogait. A tartományi ombudsman a Cselekvési terv második fejezete alapján vizsgálódott. Ennek tárgya a hátrányos megkülönböztetés. Az országban egy sor jogi aktus védi a kisebbségeket, lehetővé teszi, és szabályozza az ombudsman munkáját. Az ombudsman vizsgálódásai számos kérdésre terjedtek ki, és panaszok is érkeztek hozzá. Hátrányos megkülönböztetésről panaszoknak a kisebbségi polgárok, amelyek különösen a munka világában fájdalmasak. Mégis az ombudsman jogait csökkentették a Vajdasági Autonóm Tartomány Statútumában 2014-ben.

Kulcsszavak: Európa Tanács, ombudsman, egyenjogúság, jogvédelem, kisebbségi nyelv ismerete, a személynév használata, kétnyelvű személyi igazolvány

A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítésére vonatkozó cselekvési terv tartalmazza azokat a stratégiai célokat, amelyeket az Európa Tanács kisebbségi keretegyezményének tanácsadó bizottsága fogalmazott meg, és amelynek megvalósítása a nemzeti kisebbségek szabadságának, valamint jogainak érvényesítésekor észlelt problémák elhárítása végett szükséges.

A tartományi ombudsman a Cselekvési terv 2. fejezete szerint (A hátrányos megkülönböztetés tilalma – Gyors és részletes válaszadás a polgári jogvédő, a tartományi ombudsman, valamint a jogegyenlőségi biztos jelentéseire és ajánlásaira) illetékes mindazokban a kérdésekben, amelyek összefüggésbe hozhatók a nemzeti kisebbségek jogaival. A Cselekvési terv szerint megfelelő támogatásban kell részesíteni a szóban forgó intézményeket, hogy hatékonyan tudják feldolgozni a beérkezett panaszokat, illetve hogy azok elérhetővé válnanak a nemzeti kisebbségek számára.

Összhangban törvényes felhatalmazásával, amely feljogosítja arra, hogy vizsgálatot folytasson, illetve betekintést nyerjen az emberi jogok állapotába, felfedje a meglévő problémákat, s javaslatot tegyen a megoldásukra (Tartományi képviselőházi rendelet a tartományi polgári jogvédőről – ombudsmanról, VAT Hivatalos Lapja, 37/2014, 40/2014 és 54/2014.) a tartományi ombudsman felkutatva, hogy a tartományi titkárságokban foglalkoztatottak hány százaléka beszéli azokat a kisebbségi nyelveket, amelyek hivatalos használatban vannak (ezek a magyar, szlovák, horvát, román és a ruszin nyelv).

Az ombudsman ugyancsak választ keresett arra a kérdésre, hogy a tartományi szervezetben – bizonyos munkahelyeken – foglalkoztatási feltétel-e a kisebbségek nyelvének ismerete, valamint, hogy a foglalkoztatottak miként bizonyították a szóban forgó nyelvek ismeretét.

A kutatás eredményei szerint a tartományi közigazgatás 13 szerve közül mindössze 5 olyan akadt, ahol szabályzatba foglalták a kisebbségi nyelvismeret szükségességét ahhoz, hogy a jelölt betölthessen bizonyos munkaköröket. Ezekben az esetekben is – a legtöbb helyen – a kisebbségi nyelvtudás csupán egy idegen nyelv ismeretének alternatívájaként szerepelt. Egy esetben sem volt pontosan meghatározva, hogyan kell a jelölteknek bizonyítaniuk a kisebbségi nyelv ismeretét, és nem szabták meg a nyelvtudás szintjét sem. Ugyancsak elmarasztalendő tény, hogy nem határozták meg: azon személyek közül, akik a közigazgatási eljárást vezetik, hánynak kell beszélnie a hivatalos használatban levő kisebbségi nyelvet.

A tartományi ombudsman ajánlásokat juttatott el a tartományi közigazgatási szervezetekhez annak érdekében, hogy hárítsák el a hivatalos nyelvhasználat terén tapasztalt hiányosságokat, illetve tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy a törvényben előírányzott szervezetben következetesen alkalmazzák a nemzeti kisebbségek hivatalos használatban levő nyelvét és írásmódját. (A tartományi ombudsman I-NM-1-21...31/2015 sz. ajánlásai, kelt. 2015. 05. 20.)

A Szerb Képviselőház 2016 márciusában törvényt hozott az autonóm tartományokban és a helyi önkormányzatokban foglalkoztatottakról. (Törvény az autonóm tartományokban és a helyi önkormányzatokban foglalkoztatottakról – Az SZK Hivatalos Közlönye, 21/2016. sz.) A törvény kimondja, hogy a jelentkezők számára minden munkahely egyenlő feltételekkel érhető el, viszont a foglalkoztatás alkalmával gondot kell viselni a nemzeti és a nemi összetételre, valamint a fogyatékosokra, mert a foglalkoztatottak megoszlásának a lehető legnagyobb mértékben tükröznie kell a helybeli lakosság összetételét.

A törvény kádernyilvántartás vezetését irányozza elő, amelyben fel kell jegyezni az anyanyelvvvel kapcsolatos adatokat, de ez csak akkor hajtható végre, ha a dolgozó beleegyezését adja abba, hogy nemzeti hovatartozását nyilvántartásba vegyék. (A foglalkoztatott nem köteles e kérdéssel kapcsolatban nyilatkozni.) A kádernyilvántartásba be kell írni azt is, hogy milyen nyelven szerezte meg a jelentkező az általános, a középiskolai és a felsőfokú képesítését.

A törvény alapján kormányrendelettel határozták meg a munkahelyek besorolásának mércéit (Az SZK Hivatalos Közlönye, 88/2016. sz.), valamint a foglalkoztatottak munkahelyi leírásának kritériumait. Azokon a munkahelyeken, ahol a foglalkoztatottnak közvetlen szóbeli és írásbeli kapcsolatot kell tartaniuk a polgárokkal, a foglalkoztatás külön feltételeként a jelentkezőnek ismernie kell a kisebbségek nyelvét és írásmódját. Szintén kormányrendelettel határozták meg a munkahelyek betöltésére vonatkozó belső és nyilvános pályázati eljárást. Egyenlő szakképesítés esetén a nemzeti kisebbségek soraiból kikerülő pályázó részesül előnyben.

PÉLDÁK A TARTOMÁNYI OMBUDSMAN GYAKORLATÁBÓL

A roma nemzeti közösség tagjaira vonatkozó affirmatív intézkedések

A tartományi ombudsman eljárást folytatott annak kapcsán, hogy visszaélésekről érkeztek információk a roma nemzeti kisebbség tagjai számára előirányzott affirmatív intézkedések alkalmazása során. Az affirmatív intézkedések bizonyos előnyjogokat hivatottak biztosítani ezen kisebbség tagjai számára a középiskolai és az egyetemi beiratkozáskor, valamint az egyetemi diákotthonokban történő elhelyezéskor. A lefolytatott eljárás során kiderült, hogy a Roma Inklúziós Iroda és a Roma Nemzeti Tanács bizonylatot ad ki arról, hogy valaki a roma

nemzeti közösség tagja, és ez a bizonylat biztosítja az előnyjogokat pályázáskor.

Az ombudsman véleménye szerint (A tartományi ombudsman I-NM-1-40/2013 sz. ajánlása, kelt. 2013. 12. 09.), a Szerb Köztársaságban nincs jogalapja annak, hogy bizonylatot adjanak ki bárki-nek a nemzeti hovatartozásáról. A kisebbségek teljes egyenrangúsá-gát szolgáló külön intézkedésekre való jog kizárólag a polgárnak a nemzeti hovatartozásra vonatkozó egyoldalú, személyes és bármikor visszavonható kijelentése alapján valósítható meg, összhangban a Szerb Köztársaság Alkotmánya 47. szakaszával, amely így hangzik: A nemzeti hovatartozás kinyilvánítása szabad. Senki sem köteles nemzeti hovatartozásáról nyilatkozni. A külön választói névjegyzék adatait kizárólag a nemzeti kisebbségek tagjainak aktív vagy passzív választói joga gyakorlása céljából lehet felhasználni, s egyetlen tör-vény sem írja elő annak lehetőségét, hogy a külön választói névjegy-zékek adatait a nemzeti kisebbségek egyéb jogainak gyakorlása cél-jából felhasználják. A nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény (Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009., 20/2014. – AB döntés és 55/2014. szám) 49. szakasza értelmében A választói különnévjegyzékben levő adatok kiemelt védelmet élveznek. Tilos és büntetendő a választói különnévjegyzék adatainak mindennemű hasz-nálata, kivéve a nemzeti tanács megválasztása és a nemzeti kisebb-ségek egyéb jogainak érvényesítése céljából, ha ezt törvény vagy az autonóm tartomány jogszabálya előírja. Éppen ezért nincs jogi alapja annak, hogy a nemzeti tanács korlátozza vagy feltételekhez kösse a nemzeti kisebbség tagjai bármelyik jogának gyakorlását a külön vá-lasztói névjegyzékbe való feliratkozásról szóló igazolás kiadásával. Ennek értelmében a tartományi ombudsman álláspontja szerint nincs jogalapja annak, hogy az Oktatási Minisztérium előirányozza azt, hogy a roma nemzetiségű jelöltek a kérelemhez bizonylatot csatolj-a-nak nemzeti hovatartozásukra vonatkozóan.

A tartományi jogvédő meglátása szerint az észlelt szabálytalansá-gok miatt az alkotmánnyal és a törvényekkel összhangban levő külön előírásokra van szükség, amelyek alapján megállapíthatóvá válik a középiskolákba meg a felsőoktatási intézményekbe való iratkozáskor, hogy mely esetekben igazolt a kisebbségekre vonatkozó külön krité-riumok alkalmazása.

Nikolinci/Alibunár: a kisebbségi nyelv ismerete az orvos esetében

Terepi munkája során Nikolinci helyi közösség képviselői a helység egészségvédelmére panaszkodtak a kisebbségi ombudsmanhelyettesnek. Amellett, hogy az orvos csak heti egy-két alkalommal rendel, főként az idősebbek számára külön gondot okoz az, hogy az orvos nem beszél a román nyelvet. Az alibunári egészségház igazgatója válaszában utalt az észszerűsítés okozta nehézségekre, hangsúlyozván, hogy a község 10 településének 10 egészségházában összesen 14 általános orvos dolgozik, ilyen körülmények között nem tudják biztosítani, hogy románul beszélő orvos rendeljen Nikolinciban, az egészségügyi nővér azonban tud románul. Az igazgató beszámolt a munkaszervezés módjáról, hangsúlyozván, hogy az összhangban van az érvényes előírásokkal.

A tartományi ombudsman véleménye (A tartományi ombudsman I-OP-1-342/16. sz. ajánlása, kelt. 2016. 08. 09.) szerint az alibunári egészségháznak a jövőben a megüresedett munkahelyek betöltésekor gondot kell viselnie arra, hogy az új foglalkoztatottak ismerjék a román vagy a szlovák nyelvet, melyek hivatalos használatban vannak a község területén. Ily módon a szolgálat átszervezésével fokozatosan elérnék, hogy ott, ahol azok a nemzeti kisebbségek képezik a lakosság többségét, amelyek nyelve hivatalos használatban van, közvetlen kapcsolatot tudjanak teremteni orvosukkal. Az ombudsman a kisebbségek részarányos foglalkoztatásának, valamint a hivatalos használatban levő kisebbségi nyelv ismeretének a szükségességére hívta fel a figyelmet.

Újvidéki Egyetem: a személynév használata

A felsőfokú oklevél elismerése céljából B. V. a letett vizsgákról szóló bizonylatot kért a Mezőgazdasági Karon. A kiadott bizonylaton helytelenül volt feltüntetve a vezetéknev, ezért követelte, hogy azt helyesen, magyar nyelven írják le, úgy, ahogyan az egyetemi leckeönyvben és minden más dokumentumban szerepel. Az anyakönyvekben a panasztevő vezetékneve magyar nyelven, mint „Brusznjai” van beírva, és férjhezmenetelig minden okmányban így szerepel a név. A kiadott bizonylatban a vezetéknevet „Брусзнуаи” alakban tüntették fel, tehát cirill írásmóddal, egy (y) latin betűvel, olvashatatlan formában. A kérelmet azzal a megindoklással vetették el, hogy nem tudják magyarul feltüntetni a nevet, mivel a szoftver csak a szerb nyelvű cirill írásmódot teszi lehetővé.

Az ombudsman felszólította a Mezőgazdasági Kart, hogy nyilatkozzon a beadványról. Válaszában a kar dékánja sajnálatát fejezi, hogy nézeteltérésre került sor az egyetemistaszolgálat referense és a panasztevő között, hangsúlyozván, a bizonylatokat cirill írásmóddal adják ki, de ha a kérelemben az áll, hogy magyarul írják be a nevet, azt mindenképpen megteszik. Ennek értelmében a kar a kérelemmel összhangban adta ki a kért bizonylatot, tehát az eljárás folyamán elhárította a tapasztalt jogsértést.

Kétnyelvű személyazonossági igazolvány

Az újvidéki polgár azzal a panasszal fordult a polgári jogvédőhöz, hogy a személyazonossági igazolvány kérelmezésekor választásra kényszerült, melyik nyelven írják be a személynevet az új elektronikus dokumentumba. Kiemeli, hogy addig kétnyelvű igazolványa volt, kétnyelvű anyakönyvi kivonatot és állampolgársági bizonylatot nyújtott át.

Az újvidéki rendőrség válaszában kiemeli, hogy az anyakönyvi kivonatban a kérelmező neve szerb és magyar nyelven van beírva, valamint hogy az új személyazonossági igazolvány kiadására vonatkozó kérelmében az ügyfél szerb nyelven tüntette fel a nevét.

A kifogás kapcsán, miszerint a polgárnak választania kellett, hogy szerb vagy magyar nyelven írják-e be nevét az új elektronikus személyi igazolványába, a tartományi ombudsman kiemeli, hogy az érvényes jogszabályok értelmében a kisebbségi közösségek tagjainak joguk van követelni, hogy személyes okmányaikban kisebbségi nyelven szerepeljen a személynevéük. A Szerb Köztársaság Alkotmányának 79. szakasza értelmében: „A nemzeti kisebbségek tagjainak joguk van [...] saját nyelvükön használni családi és utónevüket.” Ez a jog tehát nem a kétnyelvű dokumentumok kiadására vonatkozik, hanem a kisebbségi nyelven íródott személynévre. Konkrét esetben joga volt kérni, hogy a személyi igazolványba magyar nyelven írják be a nevét, ami nem egyenlíthető ki a két nyelven feltüntetett beírással.

ÖSSZEGZÉS

A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítésére vonatkozó cselekvési tervben a diszkrimináció tilalmával foglalkozó fejezet stratégiai célja a nemzeti kisebbségek tagjai számára a jogok és szabadságjogok azonos feltételekkel való érvényesítése a Szerb Köztársaság egész te-

rületén, valamint a tolerancia fejlesztése és a diszkrimináció megakadályozása. A tartományi ombudsman a tevékenység egyik hordozója a közhatalmi polgári jogvédővel és az egyenlőségvédelmi biztossal együtt. A tevékenység eredménymutatói: a polgári jogvédő részéről a közhatalmi szervekhez intézett ajánlások száma, valamint azon ajánlások száma, amelyeket a közigazgatási hatósági szervek maradéktalanul alkalmaztak, a fenti intézmények számára nyújtott megfelelő támogatás céljából foganatosított intézkedések, a beérkezett panaszok hatékony feldolgozása céljából, valamint a nemzeti kisebbségek tagjai számára a polgári jogvédő, a tartományi ombudsman és az egyenlőségvédelmi biztos leleteihez való folyamatos hozzáférés.

A tartományi ombudsmanhoz intézett, a kisebbségi jogsértésekből eredő panaszok számottevő része vonatkozik a nyelv- és íráshasználat területére. *A kisebbségi jogok sérelmével kapcsolatos panaszok azt a benyomást keltik, hogy a nemzeti kisebbségek háttérbe helyezik az őket a nemzeti hovatartozás alapján megillető jogokat, és a súlyos gazdasági helyzet miatt az alapvető emberi jogok megsértésére panaszkodnak.* A polgároknak az intézménnyel kapcsolatos elvárásai igen nagyok, a tartományi ombudsman meghatalmazása viszont – a Vajdaság Autonóm Tartomány Statútumának 2014-ben történt meghozatalát követően – csupán arra terjed ki, hogy védje a polgárok jogait, és felügyeletet gyakoroljon a tartományi közigazgatási szervek, meghatározott közigazgatási és közmegebízást végző, Vajdaság AT által alapított közvállalatok és intézmények munkája felett, Vajdaság AT határozatai és egyéb jogi aktusai végrehajtásának eljárásával kapcsolatban.

Action plan for the exercise of the rights of national minorities

The right for official language usage and the right for legal representation in the public sector

The author provides an overview on the legal framework for the right to officially use the languages of national minorities, as well as describes the framework for legal representation of minorities in the public sector. In the introduction, the role of the province ombudsman is elaborated, followed by the analysis of the research results, which has been carried out to determine the number of employees in the public sector who speak the languages of the national minorities in Vojvodina, pointing thus to a step forward in the legal framework. In the second part, the author shows examples when the province ombudsman made legal harm in his work between 2015 and 2017 considering the notion and right to exercise official language usage, as well some affirmative steps made toward enforcing the law.

Key words: official language usage, proportional employment, legal harm, province ombudsman, Vojvodina

Akcioni plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina

Pravo na upotrebu maternjeg jezika i pisma i pravo na pravno zastupništvo u javnom sektoru

Cilj rada je da da pregled na pravne okvire prava upotrebe maternjeg jezika i pisma, kao i na pravo na pravno zastupništvo u javnom sektoru u slučaju manjinskih nacionalnih zajednica. U uvodnom delu autor daje kratak osvrt na ulogu pokrajinskog ombudsmana u akcionom planu, potom su prikazani rezultati istraživanja koje je izvršen da se utvrdi broj onih javnih službenika koji govore jezike nacionalnih manjina, ukazujući na pozitivan iskorak u pravnom okviru. U drugom delu rada prikazani su primeri pravnih povreda u radu pokrajinskog ombudsmana između 2015. i 2017-e godine na polju zvanične upotrebe jezika i pisma, kao i afirmativni koraci ka praktičnoj primeni istih.

Cljučne reči: upotreba zvaničnog jezika, proporcionalno zapošljavanje, pravne povrede, pokrajinski ombudsman, Vojvodina

Beérkezés időpontja: 2017. 10. 04.

Elfogadás időpontja: 2017. 10. 13.